

Gennemhullede myter – Jessica Lynch og den amerikanske ‘tilfangetagelses-fortælling’

Af Rikke Schubart

I krig og kærlighed gælder alle kneb, siger man. Artiklen undersøger, hvorledes det amerikanske militær søgte at udnytte tilfangetagelsen af menig Jessica Lynch under Irakkrigen den 23. marts 2003 til at skabe en myte om en kvindelig soldat, der blev taget til fange, mishandlet og befriet under dramatiske omstændigheder. Forsøget mislykkedes, da journalister demonterede historien og viste, at de amerikanske soldater bl.a. brugte blanke skud ved angrebet på et irakisk hospital, at Jessica ikke som påstået havde skudsår, og at hun ikke var blevet mishandlet og voldtaget, men behandlet godt. Efter befrielsen blev historien et eksempel på magtens brug og misbrug af myter, og på mytens narrative funktion i kulturen. Artiklen argumenterer for, at myten kun kan bruges i samspil med omgivelserne, og at Pentagon desuden overså, hvilken myte Jessica passede ind i: Den amerikanske ‘tilfangetagelses-fortælling’.

Menig Jessica Lynch, der i tirsdags blev reddet fra et irakisk hospital, kæmpede modigt og skød adskillige fjendtlige soldater, da irakiske styrker angreb militærets 507. forsyningskompagni. Hun affyrede sit våben, lige indtil ammunitionen slap op, fortalte hærens talsmænd.

Lynch, en 19-årig menig i forsyningstropperne, fortsatte med at beskyde irakerne, selvom hun modtog adskillige skudsår og så flere af soldaterne i sin enhed falde og dø under kampene d. 23. marts (...). “Hun kæmpede til døden,” sagde talsmanden. “Hun ville ikke tages i live.”

The Washington Post, d. 3. april 2003

Jeg tror ikke, at det foregik helt sådan ...

Jessica Lynch, d. 12. november 2003

Når en fortælling er smedet i mytens form, bliver den ubrydelig. Hvorfor? Fordi myter er støbt i gamle mønstre, der har hjemme i tidligere fortællinger, tidligere erfaringer, tidligere følelser. Vi oplever myter som forklarende og forløsende, fordi de giver begivenheder form, indhold og intention.

Men ikke en hvilken som helst fortælling lader sig forvandle til myte. Det står skam ikke fortælleren frit at ændre plot eller skifte personer ud. Nej. Kun den fortælling, der bøjer og følger sig i respekt for de oprindelige myter, vinder genklang hos publikum. Ellers går det som fortællingen om Jessica Lynch.

Historien, om hvorledes en 19-årig kvindelig soldat blev taget til fange af irakiske soldater og ni dage senere befriet af amerikanske elitesoldater, tjente på kort sigt sit formål; at styrke krigsmoralen på et tidspunkt hvor stormen pøb soldaterne om ørerne i Saddam Husseins ørken, og modstanden var uventet stærk. Derefter blev historien forstyret af kritiske tilhørere: Var fortælleren – det amerikanske militær – trofast mod fakta, eller lå der politiske motiver bag? Var Jessica Lynch ægte mytisk stof, eller havde vi at gøre med, hvad Roland Barthes i sin *Mytologier* kaldte borgerskabets kyniske brug af myter?

Lad mig lægge kortene på bordet: Jeg er ikke interesseret i ‘sandheden’ om Jessica Lynch. Mit ærinde er ikke at afsløre fortællingen som eksempel på det amerikanske militærs brug af spindoktorer. Når jeg i det følgende alligevel gør det, er det fordi afsløringen viser, hvad der sker, når man fortæller

myten forkert. Forstå mig ret: Fortællingen om Jessica blev ikke afsløret, fordi den mytologiserede hendes tilfangetagelse og befrielse. Nej. Den blev afsløret, fordi dens fortællere havde misforstået, *hvilken* myte der var tale om. De var løsagtige. Ikke med virkeligheden, men med myten.

Jessica – en amerikansk helt?

Jessicas historie falder i fire kapitler, jeg vil kalde Tilfangetagelsen, Redningen, Afsløringen og Bortført offer. De to første skaber myten om hende som helt, tredje kapitel anfægter denne myte, og sidste kapitel genfortolker Jessica som bortført offer.

Tilfangetagelsen er uden de store forviklinger. Den 20. marts 2003 invaderer amerikanerne Irak i en krig, der efter præsident George Bushs udsagn kun vil vare en uge. *Operation Iraqi Freedom*. Amerikanerne regner med at møde jublende irakere, der er taknemmelige over at være befriet for en diktator. Men efter en uge er Bagdad ikke indtaget, Saddam ikke fundet, og den barske geografi udmatter de amerikanske soldater. Kritikken fra Frankrig og Tyskland og internt i *the Coalition Forces* (der aktivt talte USA, England, Australien, Danmark og Spanien) tager til.¹ Dette kan blive et nyt Vietnam, lyder advarslen. Prikken over i'et er de manglende masseødelæggelsesvåben, der var argumentet for at invadere Irak.

Golfkrigen i 1991 var uden billeder af ofre; irakiske tab nåede ikke de vestlige medier, og amerikanerne havde ingen.² Men i denne krig kommer også modstanderens medier til orde. Den arabiske avis *ShiaNews* bringer den 24. marts billeder af sårede og døde irakiske børn, der også vises på den arabiske tv-station Al-Jazeera.³ En arabisk tv-station viser både henrettede amerikanske soldater og soldater, der rystende af angst bliver afhørt.⁴ De allierede har brug for moralsk støtte. Og den 30. marts går nyheden om den forsvundne Jessica Lynch, soldat i forsyningstropperne, verden rundt. Hendes konvoj var på vej mod Bagdad, da bagtroppen kørte galt og blev overfaldet den 23. marts i Nasiriyah. Af 33 soldater var 17 savnede.⁵ Én af dem var kvinde, blond, 19 år.

“Savnet” er overskriften på forsiden af *Berlingskes* anden sektion med et stort foto af Jessica, smilende, spinkel, et ‘senior prom’-foto fra college. I højre hjørne er indsat hendes militærfoto, hvor Jessica med det amerikanske flag som baggrund ligner et barn i sin fars uniform snarere end en

soldat. Artiklen beskriver medrivende, hvordan hjembyen Palestine efter amerikansk tradition er smykket med gule sløjfer, mens indbyggerne beder for et mirakel. Jessicas familie var uden midler til at betale børnenes uddannelse. Militæret var hendes billet til at se verden, for første gang forlode USA, gøre sin pligt for fædrelandet og tjene til en uddannelse som børnehavelærer. “Hun levede sit liv for enden af en jordvej, i en lille by i en slugt i West Virginia,” skriver journalisten og slutter: “Men hun nåede at se solen gå ned over et fremmed land, hun hørte vinden bære et fremmed sprog, og hvis håbet kan hekse, vil hun en dag komme hjem og fortælle dem alle om det” (Høi, 2003).

Andet kapitel, *Redningen*, kommer næste dag, ni dage efter overfaldet, i form af en redningsaktion med Black Hawks, der lander foran Saddam Hussein General Hospital i Nasiriyah, beskyttet af et samtidig angreb med tanks på byen for at aflede opmærksomheden. Specialtropper bestående af U.S. Army Rangers, Navy SEALs, marinesoldater og Air Force *combat controllers*⁶ stormer hospitalet, sparker dørene ind, befrier Jessica, graver ligene af elleve amerikanske soldater op med hænderne og forlader hastigt hospitalet. Altsammen optaget af en fotograf, hvis film bliver redigeret af hæren og sendt til nyhedsstationer.

Det føles som guddommelig frelse. Jessicas forældre bad til Gud, og med dem bad Palestine, USA og hele den vestlige verden. Som tiden gik, faldt sandsynligheden for Jessicas redning, men troen og håbet voksede. Jessicas far, Greg, bar et armbånd med hendes navn og tilfangetagelses-dato, endnu en amerikansk tradition. En fremmed giver ham sit armbånd med navnet på en søn, der er *Missing In Action* (MIA – savnet) i Vietnam. Greg bar begge armbånd. Men ikke siden anden verdenskrig er en amerikansk redningsaktion gået godt. I 1980 gik en redningsaktion galt i Iran, en helikopter og et fly stødte sammen, og otte soldater døde. I 1993 mislykkedes en aktion i Somalia (ikke en redningsmen en tilfangetagelsesaktion, der er grundlag for Ridley Scotts *Black Hawk Down*, 2001). Optagelser af døde amerikanske soldater, der blev slæbt rundt i Mogadishus gader af jublende somaliere, fik USA til at trække sine tropper ud af Somalia. Så der er meget på spil. Og for første gang i et halvt århundrede lykkes det. Militærets optagelser viser Jessica smile fra en bære dækket af det amerikanske flag, mens soldaterne læser hende om bord i helikopteren.

Militæret fortæller verden, at Jessica var en helt. Hun skød og dræbte adskillige irakiske soldater, fik skud- og knivsår og blev først overmandet, da ammunitionen slap op. "Hun kæmpede til døden," citeres en talsmand den 3. april i *The Washington Post*, "hun ønskede ikke at blive taget levende til fange" (Bragg, 2003, s. 157). Myten om den unge kvindelige soldat, der modigt kæmper, bliver taget til fange og mirakuløst reddet, er komplet. Med hører vidneudsagn, der støtter den mytiske beretning. Blandt andet fra Mohammed Odeh Al Rehaief, der fortalte amerikanerne, at der var en blond fange på hospitalet, og at han "havde set en af Saddams Fedayeenkrigere, klædt i sort, slå den unge kvinde i ansigtet" (s. 123). Den spinkle, sårede kvinde, der blot var 1.65 høj og vejede mindre end halvtreds kilo, blev mishandlet på sin sygeseng af mørke mænd.

Jessica blev opereret på det irakiske hospital og senere fløjet til et tysk militærhospital, hvor hun igen blev opereret, og den 12. april fløjet til Walter Reed Army Medical Center i Washington. På det amerikanske hospital modtog hun tre medaljer: Et Purple Heart for at være såret i kamp. En Prisoner of War-medalje for sin tilfangetagelse. Og en Bronze Star for sin udmærkelse i aktiv kamp.⁷

"War Spin"

I tredje kapitel, *Afsløringen*, dukker spindoktorerne op. De trak allerede i trådene i forrige kapitel, men bliver nu tvunget frem i rampelyset af blandt andet BBC's program *War Spin*, der bliver sendt den 18. maj. Dagene forinden har pressen skrevet om BBC's "real story behind a modern American war myth": Jessica dræbte ingen irakiske soldater, for hendes riffel gik i baglås, og hun affyrede ikke ét skud. Hun blev ikke såret; hendes kvæstelser skyldtes RTA – *Road Traffic Accident* – og hendes krop havde ingen skud- eller knivsår. Hun blev ikke slået på sygesengen. Irakeren, der fik asyl i USA, fastholdt sin forklaring, men Jessica afviste at være blevet mishandlet i sin sygeseng. Hun var fange, men inden redningsaktionen havde lægerne søgt at overgive hende til amerikanerne i en ambulance, der blev beskudt og derfor måtte vende om. Hun fik den bedst mulige behandling: Hun lå i hospitalets eneste specialseng, fik tildelt én af etagens to sygeplejersker og var den eneste patient, der fik en ortopædisk operation. "Du kunne ikke lade være med at have ondt af hende. En ung pige. En amerikaner. En fange. Vi gjorde vores bedste.

Tro mig, hun var min eneste ortopædiske operation," fortalte lægen Mahdi Khafaji til *Washington Post* (Priest, 2003).

Og var redningen nu også så dramatisk, som den så ud? Eller var det spil for galleriet? Inden aktionen havde de irakiske soldater rømmet hospitalet, så ildkampene på optagelserne stammede udelukkende fra amerikanernes våben. Lægerne tilbød nøgler til hospitalets døre, men soldaterne foretrak at sparke dem op. Måske virkede det mere dramatisk til den senere gengivelse i medierne? "Det var som en Hollywoodfilm. De skreg 'go, go, go' med geværer og blanke skud og lyden af eksplosioner. De gjorde det til et show – en actionfilm ligesom Sylvester Stallone eller Jackie Chan, med kamp og skrig, døre der blev sparket ned," fortalte lægen Anmar Uday (Kampfner, 2003). Rygtet gik, at Scotts film *Black Hawk Down* havde fået Pentagon til at 'scripte' Jessicas redning. Producenten af *Black Hawk Down*, Jerry Bruckheimer, og producent Bertram van Munster, der stod bag realityshowet *Cops*, havde i 2001 besøgt Pentagon for at foreslå et realityshow, *Profiles*, der fulgte amerikanske soldater i Afghanistan. *Profiles* blev sendt inden krigen i Irak, og Pentagon havde været begejstret. Endelig havde fotografen, der filmede redningsaktionen, efter sigende været Scotts assistent under optagelserne til *Black Hawk Down*.⁸

Pentagon afviste afsløringerne i *War Spin*. Selvom englænderne og amerikanerne var allierede, havde englænderne ikke haft adgang til de uklippe optagelser af redningen eller Jessicas dossier. Amerikanerne havde holdt kortene tæt til kroppen. "I realiteten havde vi at gøre med to forskellige typer håndtering af nyhedsmedier," udtalte den engelske hærs talsmand, kaptajn Al Lockwood. "Jeg føler mig heldig, fordi jeg var del af den engelske håndtering" (Kampfner). Hvor de europæiske nyhedsmedier forlangte dokumentation, ønskede de amerikanske billeddækning:

Den amerikanske strategi var at koncentrere sig om billedsiden og formidle informationer i store træk. Detaljer fulgte senere, hvis de var hjælpsomme. Nøglen var at sikre den rette fjernsynsdækning. De medrejsende ('*embedded*') journalister kunne til dels gøre dette. Under andre missioner brugte militæret deres egne kameraer, redigerede selv filmene og sendte materialet til medieselskaberne som 'ready-to-go'-pakker (Kampfner, egen oversættelse⁹).

Et bortført offer: “Oh God help us”

Fjerde kapitel bliver biografien *I Am a Soldier, Too: The Jessica Lynch Story* (2003), skrevet af journalist Rick Bragg¹⁰ i samarbejde med Jessica Lynch. Bogen beskriver en pertentlig og stille pige, opvokset i en almindelig arbejderfamilie i lillebyen Palestine. Hun var mere optaget af tøj end af sport og stoppede som cheerleader, da de korte skørter blev erstattet af shorts. Hendes mønstring kom som en overraskelse for både familien og hende selv, og hun var tilfreds med at komme i forsyningstrop-erne og være ansvarlig for indkøb af blandt andet toiletpapir. Da lastbilen blev beskudt i Nasiriyah, lagde hun panden på knæene og bad: “Kære Gud, hjælp os. Kære Gud, få os ud herfra. Åh Gud, hjælp” (Bragg, 2003, s. 78).

Der går tre timer, fra Jessica bliver beskudt, til hun bliver indleveret på det irakiske militærhospital. I de mellemliggende tre timer, hævder biografien, blev Jessica tortureret og voldtaget:

Sygejournalerne viser, at hun led seksuelt analt overgreb. Journalerne fortæller ikke, om hendes fangevogtere forgreb sig på hendes næsten livløse, kvæstede krop efter hun blev fundet i bilvraget, eller om de først forgreb sig på hende og dernæst smadrede hendes knogler til splinter, indtil hun var døden nær.

*

Jessis udstyr og blodige uniform blev fundet i et hus nær bagholdsangrebet, det sted, som visse militære informationskilder hævder, hun blev taget hen til for at blive tortureret.

Men Jessi husker intet. Da hun vågnede i militærhospitalet, var hun under behandling, ikke ved at blive tortureret. Da hun kom til sig selv, var grusomhederne overstået (Kampfner, 2003, s. 96).

Ved udgivelsen er Jessica på forsiden af *Time Magazine* den 17. november 2003. “The real story of Jessica Lynch” lyder overskriften, et ekko af overskriften i *The Guardian* (“The truth about Jessica”). “I’m not a hero” står der i højre hjørne af portrættet. Artiklen er ledsaget af en billedserie med Jessica, der genoptrænes. Den visuelle iscenesættelse med fletninger, shorts og gummisko understreger uskyld, lidelser, og hun ligner mest af alt et barn ved siden af den enorme instruktør, der tårner sig

massivt op over hendes blege krop. Ikke en helt, men en *all-American girl*. Blond, spinkel, skønhedsdronningen fra en by, hvor ingen har råd til uddannelse. For amerikanerne er det underordnet, om hun affyrede skud eller ej; at hun blev taget til fange og vendte hjem igen er et mirakel i sig selv.

Kvindekøn og krigsmytologi

Kampen om den rette version af historien slutter ikke her. De irakiske læger afviste påstanden om voldtægt. De havde selv klippet Jessicas uniform i stykker, inden hun fik blodtransfusion, blev opereret og vasket, og tøjet kunne derfor ikke være fundet i en anden bygning. Der var ingen spor af voldtægt, fem læger deltog i operationen, og personalet donerede deres eget blod. “Der var krig, men vi tog os af hende og gjorde alt, vi kunne for hende,” udtalte hospitalets direktør, dr. Khudair al-Hazbar. “Jeg ved, hun er taknemmelig” (Russell, 2003).

Som jeg sagde indledningsvis, er jeg ikke interesseret i ‘sandheden’. Lad os derfor vriste os fri af medicirkuset og flyve til vejrs, hvor overblikket samler brikkerne til et mønster, der giver mening i galskaben. For der er et mønster. Et mytologisk mønster, ældre end USA’s grundlæggelse. Da militæret valgte Lynch til forsidestof, tog de både fejl og havde ret. De havde ret i, at hendes historie var mytisk. Men de overså *hvilken* myte. I stedet for at genkende den myte, der smukt samler Jessicas oplevelser, forsøgte de selv at skabe en ny myte om Jessica som actionheltinde. De ignorerede to afgørende ting: At en kvinde ikke kan repræsentere USA som krigshelt. Og at Jessica ikke var krigshelt, men krigsoffer.

Netop en offer-fortælling er ifølge litteraturhistorikeren Richard Slotkin amerikanernes første myte om mødet mellem indianerne og *the frontier*. The frontier er civilisationens yderste grænse mod ødemarken og officielt defineret som “kolonier med to eller flere indbygger per kvadrat-mile” (Turner, 1996, s. 3). Civilisationen når ikke helt ud i det tyndt befolkede frontierland, og nybyggerne må derfor selv stå for lov og orden, indtil området bliver fuldt civiliseret. Frontierlandet bevægede sig hen over det amerikanske kontinent med nybyggernes fremdrift, og i 1890 forsvandt den sidste frontier. *The captivity narrative*, ‘tilfangetagelses-fortællingen’, handler om en hvid kvinde, der bliver bortført af indianere og befriet af amerikanere:

... amerikanernes indianske tilfangetagelsesfortælling fungerede som en myte, der sammen med kolonialiseringens begivenheder reducerede de puritanske indvandreres mentale tilstand og verdenssyn til et arketyrisk drama. I dramaet befandt sig et enkeltindivid, sædvanligvis en kvinde, der passivt underkastede sig det onde og afventede redning ved Guds nåde. Den lidendes krop repræsenterede hele det ydmyge puritanske samfund (Slotkin, 1996, s. 94).

Vi genkender historien fra John Fords *The Searchers* (1956), hvor Ethan (John Wayne) bruger fem år på at finde de indianere, der har massakreret hans familie og bortført hans to niecer. Den ældste bliver voldtaget, skalperet og dræbt. Den yngste bliver gift med høvdingen Scar og nægter først at tage tilbage med Ethan, men bliver til slut frelst.

Bortførelser var udbredte under indianerkrigene. Mest kendt er præstekonen mrs. Rowlandsons beretning om sin bortførelse, der blev fortællingens arketype: *The Sovereignty and Goodness of God, Together with the Faithfulness of His Promises Displayed: Being a Narrative of the Captivity and Restauration of Mrs. Mary Rowlandson* (1682). I deres samtid blev tilfangetagelsesfortællinger læst som både virkelige og symbolske: Kampen mellem indvandrere og indianere blev udlagt som en allegori om kampen mellem kristendom og dæmoni, civilisation og kaos. Mrs. Rowlandson så begivenhederne som en test af hendes tro, og tilfangetagelsesfortællinger blev hyppigt brugt i prædikener. Prøvelser hørte til dét at være amerikaner. "It just so happens that we be Texicans," siger mrs. Jørgensen i *The Searchers*. "A Texican is nothing but a human man way out on a limb."

Myteanalytikere har vist, at historiske myter ikke kan måles efter et sandhedskriterium. Myter er hverken 'sande' eller 'falske'; de er metaforiske fortællinger, hvis form er blevet tømt for fakta og fyldt med mytisk indhold. Den engelske litteraturkritiker Northrop Frye beskriver myten således: "Myten har to parallelle aspekter: som en historie er den poetisk og bliver genfortalt i litteraturen; som en historie med en specifik social funktion er den en handlingsinstruktion for et bestemt samfund. I begge sine aspekter relaterer myten ikke til det aktuelle, men til det mulige" (Frye, 1983, s. 49). Myten er således en *narrativ form*, der udspringer af og handler om sit samfund – men altså ikke reproducerer fakta.¹¹ I den amerikanske tilfangetagelses-

fortælling repræsenterer den tilfangetagne kvinde den kristne tro, civilisationens idealer, demokrati, uskyld, martyrlidelse. Det hvide kvindekød bliver Jomfru Maria'sk, fjernt fra virkelighedens indianerudslettelse, men tæt på indvandrerens oplevelse af tro og prøvelse. Eller, som Slotkin skriver, "tilfangetagelsesfortællingen (...) reducerer et mønster af religiøs tro, filosofiske tanker og historiske erfaringer til et enkelt, uimodståeligt, symbolsk og rituelt drama" (1996, s. 101).

Den dramatiske struktur og de skarptegnede hovedpersoner gjorde tilfangetagelsesfortællingen til et oplagt samlingspunkt i det udsatte frontiersamfund: Tydeligst stod offeret, dernæst de dæmoniske vilde og sidst befrielse.¹² Fortællingen gav indvandrerne en figur, de kunne projicere et kristent fjendebillede – det dæmoniske – over på. "Heltindeofferet" repræsenterede det spirende demokrati, ikke som maskulin helt, men som kvindelig martyr, der motiverer til kamp og befrielse. Fortællingen virkede terapeutisk, skriver Slotkin; den loftede håbet, forenede og styrkede samfundet, lånte sine mytestrukturer som plotmæssig ramme til amerikanernes mission.

Analogen er slående: Når militæret vælger Jessica til at være mediehistorie, er det fordi, hun legemliggør tilfangetagelsesfortællingens kvindelige offer: Ung, hvid, blond, med en engels uskyld tegnet i sit bløde teenageansigt. Militæret vælger ikke Lori Piestewa, en 22-årig kvinde i Jessicas deling, der også bliver fanget af irakerne. Lori er forkert: Hopiindianer, fraskilt, mor til to, kraftig, uden Jessicas feagtige uskyld. (Lori er én af de soldater, der senere bliver gravet op af redningsholdet). Militæret vælger heller ikke Shoshana Johnson, selvom hun bliver taget til fange i samme angreb, skudt i begge ben og befriet den 13. april, tolv dage efter Jessica. Shoshana er sort, enlig mor, trediv. Går ikke. Soldaten Patrick Miller, der af pressen efterfølgende blev udnævnt til den 'rigtige' helt og nu har optrådt i blandt andet *The Jay Leno*-show, duer heller ikke. Han blev fanget i krydsild, da han kørte op til Jessicas vogn for at se efter overlevende. Patrick fandt dækning og dræbte syv soldater, der beskød dem med mortergranater. "Og han gjorde noget helt fantastisk," fortæller en overlevende, "han reddede vores liv. Hvis den mortergranat havde ramt den bil, vi lå under, så var vi alle væk nu. Og det var Jessica også, for det ville have afsat en kædereaktion. Bilen var fuld af benzin, vi ville alle være døde" (Wallace, 2003). Miller passer ikke

som hovedperson i tilfangetagelses-fortællingen, fordi han er mand, og fordi han er helt.

Med Jessica som bortført offer, irakerne som 'dæmoniske vilde' og det amerikanske redningshold som helte, ville tilfangetagelses-fortællingen have været perfekt. Det ser militærets pr-folk bare ikke. Sandsynligvis fordi de er opsat på at skabe en helt, der kan give krigen et humant ansigt. En kvindelig, amerikansk soldat. Og det er her, de træder galt. Angrebene på myten slår netop ned på Jessicas actionheltefigur. Vi kender kæmpende kvinder fra de franske Jeanne d'Arc og Marianne, der leder folket i Eugène Delacroix' maleri *La Liberté Guidant le Peuple* (1830). Men disse to er undtagelser i krigsmytologi. Jeanne var så kontroversiel, at hun først blev helgen efter 500 år. Den anden figur, Marianne, "modsgadte de 'feminine' værdier i respektabilitet og forankrethed, og hun blev hurtigt tæmmet eller detroniseret," skriver historikeren George L. Mosse i *Nationalism and Sexuality* (1985, s. 97). Andre kvindelige krigssymboler, som engelske Britannica og tyske Germania, kombinerer et moderligt ydre med en smuk, passiv æstetik hentet fra antikkens skulpturer og katolicismens Pietá-figur. Med sværd i hånd ligner Philipp Veits *Germanica* (1835) en Pietá snarere end en soldat. Som krigssymboler står kvinder for fundament, slægtens overlevelse, nationens 'krop'. "Kvinden kropsliggjorde respektabilitet; selv i rollen som forsvarer og beskytter af sit folk blev hun assimileret i sin traditionelle rolle som kvinde og mor, som traditionens vogter, der opretholdt nostalgien i mændenes verden af aktivitet," skriver Mosse (s. 97). I krig symboliserer kvinder "ikke krig eller militære handlinger," men "dyden der kæmper imod det moralske fordærv" (s. 98). Kvinder er ikke actionhelte, men står for dyd, tradition og nationalstat.

I begge udgaver af Lynch-fortællingen er to billeder fortrængt: Det ene er den mandlige soldat, der repræsenterer aggressiv maskulinitet, styrke, magt. Tænk på fotografiet af de amerikanske soldater i Husseins palads, der cirkulerede i vestlig presse den 8. april 2003, herhjemme på forsiden af *Politiken* under overskriften "USA ind i Saddams paladser". Soldaten i midten læner sig tilbage med spredte ben i en nybarok lænestol og nyder en smøg i det raserede palads. Et urovækkende billede der leder tankerne hen på imperialisme og voldtægt med paladset som det aristokratiske og 'feminine' rum, der trænges ind i. En ganske anden betydning end den smilende Jessica.

Det andet fortrængte billede er den kvindelige soldat med 'maskuline' egenskaber. Et sådan billede ville også være urovækkende. Det engelske magasin *Glamour* bragte juli 2003 interviews med tre udstationerede kvinder i Irak – en journalist, en korporal og en læge, der visuelt fremstod smukke, omsorgsfulde og ubevæbnede. Vi skal uden for Vesten for at finde billeder af aggressive, kvindelige soldater.¹³ Billederne af en ung sort oberst i Liberia med tilnavnet Black Diamond er et eksempel: Med stramme cowboybukser, rød baret, rød soltop med bar ryg, guldørenringe, lange negle og paryk cirkulerede hun i verdenspressen, i *Politiken* under overskriften "Oberst med lange negle" (Carroll, 2003). Med en AK-47 og yderst vred positur viser Black Diamond, hvad vestlig krigsmytologi ikke kan rumme: Et voldtægtsoffer med en datter i en flytningelejr, nu besat af vrede og hævn. Den dæmoniske modsætning til hvide Jessica, ubrugelig til at fremmane sympati og medfølelse. I sin blanding af offer og helt, soldat og 'dæmonisk vild', kuldkaster Black Diamond vestens kønede krigsmytologi.

Fortidens amerikanere var optaget af, hvad indianerne gjorde ved fangerne – voldtægt, tortur og kannibalisme. Alle tre ting fandt ifølge Slotkin sted, men kannibalismen var spirituelt motiveret, tortur lå i indianernes manddomsritualer, og mange fanger blev senere adopteret af stammen. Voldtægt forekom, men "the eastern Indians almost never committed rape. In this, as the court records show, they differed from their white counterparts" (1996, s. 125). Nutidens amerikanere er også optaget af, hvad irakerne – de 'vilde' – har gjort ved Jessica. Pentagon fandt "multiple gunshot wounds" og knivsår. Den irakiske informant fortalte om sortklædte soldater, der slog Jessica på hospitalet. Biografien hævder, at Jessicas kvæstelser er resultatet af, at soldater har hamret deres geværkolber i hende. Og de amerikanske læger finder bevis på voldtægt, da Jessica kommer til USA – 21 dage efter ulykken. Lidelserne er ikke blevet bekræftet af Jessica Lynch. Men de føles rigtige, fordi de passer ind i symbolikken.¹⁴

Krig er en kompleks handling, der bygger på politiske valg og nationale – om ikke altid demokratiske – beslutninger. Krig handler ikke om personer, men om nationer. Selv diktaturstater kan kun udøve krig som en national, og ikke personlig, handling. Denne handling er klædt i en kønnet mytologi, hvor mænd og kvinder har arketyperiske roller. Historisk kan rollerne ændres – den ameri-

kanske hær har således mange kvindelige soldater aktive i kamp – men *mytologisk* er krig konservativ. Fortællingen om Jessica Lynch viser, at relationen mellem krig, køn og myte ikke har vist sig at være åben for en ny mytisk fortolkning.

Mytens terapeutiske funktion

Inden vi vender tilbage til jorden, hvor kampen om krigens betydninger udspilles lige så heftigt som krigen selv, skal vi endnu højere op. Op hvor luften er så tynd, at vingerne knapt kan bære, men udsynet til gengæld er panoramisk: Myten er nu én brik i et større billede af tilværelsen. Det enkle mønster forsvinder og giver plads for et nonfigurativt kunstværk, der er åbent for fortolkninger.

Begivenheder sker. Men betydning opstår ikke af sig selv. Den skabes. Vi kan sige, at myten lever i rummet mellem begivenheden og vores fortolkning af den. Vi kan sammenligne dette mytiske domæne med rummet mellem en psykolog og hans patient. “Et domæne der først bliver levende i den analytiske situation,” skriver psykologen Donald P. Spence i *Narrative Truth and Historical Truth* (1982). I dette rum opstår en forklaring, der forener fortid og nutid og fører patienten ind i en fremtid. Denne forklaring – den terapeutiske fortælling – forstås sædvanligvis som en *rekonstruktion* af fortiden. Men, argumenterer Spence, vi har snarere at gøre med en *konstruktion*. De fortidige begivenheder (patientens fortid, erindringer og fantasier) er nemlig i deres oprindelige og nu utilgængelige form uden ord og historie. Først i sprogliggørelsen får de sammenhæng, form og finalitet. At sprogliggøre handlinger er at fortolke, at give dem en intention, de aldrig har haft. Næste skridt er at finde deres “narrative hjem” eller “narrative plads”. Vi forstår ting ved at sammenligne dem med andre ting, og den gode historie er ikke nødvendigvis den, der rummer “historisk sandhed”, men den, der giver oplevelsen af “narrativ sandhed”:

En fortolkning tilfredsstiller, fordi den gør det muligt at indeholde en ufærdigt stykke af virkeligheden i en meningsfuld sætning; det er meningen med at sige at den finder sit narrative hjem. Sætningen vinder yderligere betydning når den smelter sammen med dele af patientens liv; den vinder narrative kraft i disse forbindelser, og den tilføjer narrativ forståelse til hvad der allerede er kendt og forstået. *Sprogets magt er af en sådan art, at*

blot at formulere noget i ord, forlener det med en form for autenticitet; når disse ord finder deres narrative hjem forstærker og udvider det denne sandhed (Spence, 1982, min kursivering, s. 137-8).

Myten er et sådan narrativt hjem. Her får begivenheder dramatisk struktur, personer bliver arketyper, fortællingen får en æstetisk finish, der gør den overbevisende. En ‘rigtig’ fortælling føles sand, opleves som forklarende, og har for patienten terapeutisk værdi. Ikke fordi den *er* sand, men fordi den aktiverer patientens erfaringer i en brugbar fortælling, der kan skabe forandring. På samme vis fungerer myter i vores kultur. Ikke som historisk sandhed, men som narrativ og terapeutisk sandhed: “Den mest typiske rituelt-terapeutiske anvendelse af tilfangetagelses-fortællingen var i vækkelses-prædikener,” skriver Slotkin (1996, s. 112).

Den første historie om Jessica som kvindelig soldaterhelt fandt et forkert narrativt hjem, nemlig actionheltens. Derfor blev den genforhandlet, til den fandt et nyt narrativt hjem, hvori den gav genklang. Genklangen er afgørende. Kun omgivelsernes (altså patientens) accept kan forvandle fortælling til forklaring. Myter, siger Slotkin, bruges til at udtrykke “samfundets oplevelse af betydningen af dets erfaringer, til at rationalisere dets handlinger og til at bevæge dets indbyggere til nye handlinger” (s. 96). Ligesom terapi beviser myter deres sandhed ved at vinde tilhøreren.

Spillet om myterne

Det er en ironisk twist ved Jessicas fortælling, at der bag den konstruerede myte om en soldaterheltinde gemte sig en langt bedre myte: den amerikanske tilfangetagelses-fortælling. Det amerikanske militær har nok en anden opfattelse af Jessica Lynch og hendes historie. Men ét er sikkert: hendes skæbne viser, at begivenheder ikke frit kan formes til nye myter. Bevægelsen fra begivenhed over fortælling til myte kræver omgivelsernes medspil. Betydningen opstår *i rummet* mellem fortælling og tilhørere, den kommer ikke fra fortælleren.

Endelig viser Jessicas skæbne, at mytedannelse er et spil med flere politiske aktører: Der er *mytebrugerne* (både de, der i Barthesk forstand ‘tror på’ myterne, og de, der kynisk konstruerer myter) og så er der *myte-dekonstruktørerne* (de, der dekonstruerer myten og foretrækker historiske facts). ‘De vilde’ har klogeligt sluttet sig til den sidste fløj, og

beskylder 'de gode' for at være kyniske taktikere. 'De vilde' nægter at indtage rollen som 'onde' og vil i stedet anerkendes for civiliseret opførsel. Jessicas sygeplejerske masserede hendes skuldre og sang for at berolige hende, handlinger der var til stor irritation hos det amerikanske militær, fordi de modsagde amerikanernes fortælling. De irakiske læger afviste beskyldningen om voldtægt: "Hun kæmpede for sit liv, hendes krop var kvæstet. Hvilket monster ville overhovedet overveje den slags?" svarede hospitalsdirektøren. Og over for irakernes afvisning af myten kom amerikanerne til kort: "En læge der behandlede Lynch (på en U.S. mi-

litarbase) og havde adgang til hendes medicinske journaler rapporterede, at visse af hendes lidelser stemmer overens med et overgreb. Hvilken yderligere bevisførelse vil I have?" spurgte militærets talsmand (Russell, 2003). Ja, hvilken bevisførelse duer i kampen om myterne?

Svaret er enkelt: Omgivelsernes genklang og tilhørernes tro. Jessicas historie fortæller os to ting: At det ikke står moderne mytefortællere frit for at forvandle begivenheder til myter, og at det er farligt at ignorere de gamle myter, hvis man vil bruge mytens form i politisk øjemed.

Litteratur

- Appadurai, A. (1998). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Barthes, R. (1973, 1957). *Mythologies*. London: Paladin.
- BBC News. (2003, 6. november). Jessica Lynch 'raped' in Iraq.
- Bragg, R. (2003). *I Am a Soldier, Too: The Jessica Lynch Story*. New York: Alfred A. Knopf.
- Carroll, R. (2003, 31. august). Oberst med lange negle. *Politiken*.
- Frye, N. (1983). *The Great Code: The Bible and Literature*. New York: Harvest.
- Gibbs, N. (2003, 17. november). The Private Jessica Lynch. *Time Magazine*.
- Hockstader, L. (2003, 25. oktober). Insult to Injury: Raw deal for Jessica Lynch's black comrade-in-arms. *Washington Post*. Hentet d. 27. november fra <http://www.smh.com.au/articles/2003/10/24/1066974315046.html#top>
- Holsøe, J. (2003, 8. april). USA ind i Saddams paladser. *Politiken*.
- Høi, P. (2003, 30. marts). Savnet. *Berlingske Tidende*, Magasinet.
- Kampfner, J. (2003, 15. maj). The Truth About Jessica. *The Guardian*. Hentet d. 12. november 2003 fra <http://www.guardian.co.uk/Iraq/Story/0,2763,956255,00.html>
- Mosse, G.L. (1985). *Nationalism and Sexuality: Respectability and Abnormal Sexuality in Modern Europe*. New York: Howard Fertig.
- Priest, D, William B. & Schmidt, S. (2003, 17. juni). A Broken Body, a Broken Story, Pieced Together. *Washington Post*. Hentet d. 18. november 2003 fra <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn?pagename=article&node=&contentId=A2760-2003Jun16&notFound=true>
- Ramonet, Ignacio. (2003, juli). State-sponsored Lies. *Le Monde diplomatique*. Hentet d. 5. december fra <http://mondediplo.com/2003/07/01ramonet>.
- Russell, R. (2003, 11. november). Iraqi Doctors Deny Jessica Lynch Raped. *The Age.com.au*. Hentet d. 26. no-

vember fra <http://www.theage.com.au/articles/2003/11/11/1068329536658.html>

- Slotkin, R. (1996, 1973). *Regeneration through Violence: The Mythology of the American Frontier, 1600-1860*. New York: Wesleyan University Press.
- Spence, D.P. (1982). *Narrative Truth and Historical Truth: Meaning and Interpretation in Psychoanalysis*. New York: W.W. Norton & Company.
- Turner, F.J. (1996). *The Frontier in American History*. New York: Dover Publications.
- Wallace, M. (2003, 6. november). Pfc Patrick Miller – Jessica Lynch's Hero. *CBSNews.Com*. Hentet d. 27. november fra <http://www.rense.com/general44/hereo.htm>

Noter

- 1 En liste over deltagere i *The Coalition Forces* og de enkelte landes bidrag findes på <http://www.vcorps.army.mil/www/CJTTF7/forces.htm>. Officielt består koalitionen af 32 lande, der økonomisk bidrager til krigen i Irak.
- 2 Den mest berømte massakre begået af amerikanske fly, der bombede titusinder af flygtende irakiske soldater på to hovedveje fra Kuwait den 26. februar 1991 (kendt som "*The Highway of Death*"), blev således først offentlig kendt i marts 1991.
- 3 Se http://www.shianews.com/hi/middle_east/news_id/0000758.php.
- 4 Ifølge Høi (2003) bliver billeder af levende og døde amerikanske soldater vist "af en arabisk tv-station." Ifølge Bragg (2003, s. 101) viser Al-Jazeera billeder af døde soldater. Ud fra de to kilders beskrivelser lyder det som samme optagelser.
- 5 Antallet angives forskelligt. *Berlingske* skriver om 15 savnede (Høi, 2003), senere skriver *BBC News* (2003) om 11 døde og syv savnede, i alt 18 fra Jessicas regiment. De fleste kilder angiver 11 døde og seks, heriblandt Jessica, bortførte, altså i alt 17.
- 6 *Army Rangers* er en specialstyrke, der går tilbage til 1670, hvor det første hold Rangere blev samlet under Kaptajn Benjamin Church for at kæmpe imod indianere. Det berømte motto "Rangers lead the way" stammer fra angrebet på Omahastranden den 6. juni 1944. *Navy*

- SEALS (Sea, Air, Land) blev oprettet i 1943 som udløber af *the Naval Construction Battalions* (*SeaBees*). Det amerikanske *Marine Corps* blev dannet i 1775 under USAs løsrivelse fra England. *Marines* er specialstyrker, der opererer på land, vand og i luften ligesom SEALS. Deres motto er "Honor, courage, commitment." *Combat controllers* er en specialenhed i det amerikanske luftvåben, hvis opgave er at vise og sikre vej til efterfølgende tropper. Deres motto er "first there, last out." Enheden opstod som *Pathfinders* i 1943, hvor de blev brugt i Italien under anden verdenskrig. I 1947 blev de omdøbt til *combat controllers*.
- 7 Et *Purple Heart* og en *Prisoner of War*-medalje gives automatisk til soldater, der er blevet såret og har været taget til fange.
  - 8 Denne information kan kun bekræftes i én kilde, Ramonet (2003).
  - 9 Alle oversættelser fra engelsk er foretaget af mig.
  - 10 Rick Braggs troværdighed var i samme periode under angreb: Han blev i maj 2003 fyret fra *New York Times* for at have sat sit navn under artikler, andre havde skrevet. "It's not unusual to send someone to conduct an interview you don't have time to conduct. It's what we do," forsvarede Bragg sig: Alle gør det, men ingen taler om det.
  - 11 Jeg anvender en semiotisk og kulturanalytisk tilgang til myten, og anser hermed myten for at være et metaforisk og betydningsfuldt sprog, der udspringer af sit samfunds historie og bliver genfortalt af og til dette samfund. I denne kulturanalytiske tilgang er der ingen forskel på religiøse og sekulære myter. Myter eksisterer, fordi de er essentielle i samfundet; de giver os en social og kulturel identitet ved at indplacere os i en større fortælling, de påvirker den historiske udvikling, og vi bruger myter til at angive handlemuligheder i verden. En sådan tilgang deles af såvel mytens kritiske (venstreorienterede) fløj repræsenteret ved Barthes og Slotkin, der dekonstruerer myten, som af mytens kulturkonservative fløj, repræsenteret af bl.a. Frye, der analyserer og kontekstualiserer myten i en bredere kultursammenhæng. Frye ser myten som en vigtig kulturskabende og mentalitetsskabende faktor; Barthes og Slotkin ser myten som ideologisk manipulerende og 'farlig'.
  - 12 I praksis kunne der gå år, inden heltene kom, ligesom civilisationsprocessen tog sin tid. Nogle fanger blev først befriet efter tredive år, hvilket de ikke oplevede som en befrielse, men som en ny bortførelse til en civilisation, der var blevet fremmed. De befriede fanger måtte leve med splittelsen mellem puritansk civilisation og en indiansk livsform, hvis kaos rummede frihed, åben natur, kropslighed.
  - 13 Billederne af amerikanske kvindelige soldater, der deltagte i torturen af irakiske fanger i Abu Ghraib-fængslet er yderst interessante. Smilende og deltagende i tortur bliver de både eksempler på krigens overskridelser af moralen og eksempler på krigens pervertering af 'feminine' kvaliteter som medmenneskelighed, omsorg, kærlighed. Mens den amerikanske regering tog Lynch til sig som repræsentant for den amerikanske hær, har hæren lagt afstand til Lyndie England og Sabrina Harmon. Førstnævnte sagsøges nu som krigsforbryder.
  - 14 Samme symbolik er ude af stand til at rumme den voldtægt, der forvandler et barn til sexslave og barnesoldat. Voldtægt hører til krigens terror verden over og anvendes i Afrika blandt andet til at skaffe sexslaver og kvindelige soldater. Herhjemme har den kvindelige flygtning China Keitetsi udgivet biografien *Mit liv som barnesoldat i Uganda* (Ekstra Bladets Forlag, 2002).
- Rikke Schubart er lektor ved Syddansk Universitet på Center for Medievidenskab, Institut for Litteratur, Kultur og Medier.